

Bc. Helena Veselá: Krásné bohyně. Současná feminní spiritualita na příkladu ženské tantrické skupiny. FHS UK, Praha 2010, 66 s. + 10 s. obrazových příloh.

Fenomény označované jako New Age / spiritualita patří mezi významnou součást pozdně moderní západní religiozity, přičemž jejich podstatnou složkou je také specifická ženská (a na ženy orientovaná) spiritualita formující různé směry neopaganismu, spirituálně-ekologických aktivit, holistických terapií a další. Její výzkum přitom v západních společnostech započal již v osmdesátých letech 20. století a dnes tvoří nezanedbatelnou část moderních náboženských studií, v České republice je dosud v počátcích – pokud i toto tvrzení není eufemismem (důvodem je ovšem také menší míra rozvinutosti zkoumaných fenoménů v české společnosti). Diplomová práce Heleny Veselé, která se formou reflexivní antropologické studie konkrétního společenství (ženské tantrické skupiny ve Skalce u Doks) pokouší dané téma hlouběji prozkoumat a porozumět mu, je proto jednoznačným přínosem. Vzhledem k „míře neprozkoumanosti“ české feminně spirituální scény při současné možnosti informovat se o jejích zahraničních protějšcích (leckdy zároveň určitých vzorech a zdrojích) prostřednictvím sekundární literatury považuji ze velice pozitivní i autorčin metodický přístup: snaha o reflexivní přiblížení „vnitřnímu fungování“ a významům, které aktéři svým představám a svému jednání přikládají, je v takovémto případě ještě užitečnější než kdykoli jindy. Bez takového „prvotního vstupu“ by totiž hrozilo velké nebezpečí, že jakékoli sociálněvědní interpretace zůstanou na povrchu nebo se úplně minou s předmětem studia; nutno říci, že si to autorka plně uvědomovala. Výhrady lze mít snad jen vůči nedostatečně specifikované technice a metodologii výzkumu v úvodu (kde mj. ukazuje zcela zbytečný údiv nad tím, že se v rámci zúčastněného pozorování sama stává předmětem výzkumu; s. 8-9), to však autorka napravuje ve vlastním textu práce – soudím, že v reflexivně orientovaném výkladu plným právem.

Diplomová práce Heleny Veselé je rozdělena na dvě části. První z nich sice začíná úvodním popisem „tantrické reality“, v níž se autorka kvůli svému výzkumu ocitla, jde nicméně o víceméně klasický teoretický vstup do problematiky, zejména o přiblížení pojmových kategorií New Age a (neo)tantra (s. 11-24). Ani zde se přitom autorka nebrání reflexivním pasážím a užívání informací získaných při vlastním výzkumu, což není v případě akademických prací zvláště obvyklé, v předložené práci to však nijak neruší a naopak to podtrhuje její „stylovou“ jednotu; jde navíc o věcné postižení jinak obtížně interpretovatelné skutečnosti. Rozsáhlejší druhá část (s. 25-57) je již věnována vlastnímu výzkumu ve Skalce u Doks, respektive prezentaci empirických dat, „vhledu“ do těchto dat a jejich porozumění zejména pokud jde o ne/náboženské představy účastnic tantrického kurzu. Autorka se přitom primárně orientovala právě na rovinu představ, zatímco praktiky pojednala víceméně popisně, aniž by zabíhala do přílišných detailů. Stalo se tak po dohodě s vedoucím práce, jednak kvůli jejímu rozsahu a obtížné interpretovatelnosti (jak interpretovat rituály, o nichž si každý účastník má myslet, co chce?!), ale především z etických důvodů, jež také ovlivnily prezentovaný obrazový materiál. Na konci práce následuje krátký, shrnující závěr a precizně zpracovaná obrazová příloha, s uvedeným omezením dobře ilustrující všechny popisované fenomény.

V teoretické části práce autorka vyjadřuje rozpaky nad použitím termínu New Age, který přes prvotní výhrady nakonec přijala (ačkoli v daném prostředí a dokonce ve většině případů moderní spirituality nejde o termín emický), v zásadě podobně jako jej s výhradami používá většina současných badatelů. Diskuse o ne/adekvátnosti této koncepce jsou v posledních letech v podstatě „standardní“ součástí akademických konferencí o moderní religiozitě, její

lepší terminologické uchopení však zatím nemáme k dispozici. Drobnou výhradu bych snad měl jen vůči tvrzení, že první takto označované UFO kulty „zaujal ‚fenomén létajících talířů‘“ (s. 14) – vzhledem k jejich náboženské / spirituální povaze šlo přeci jen o víc než jen „zaujetí“. Ve shodě s obecným úsem autorka nicméně kategorii New Age používá v mnohem větší šíři a na základě literatury ji definuje prostřednictvím určitých znaků. Škoda jen, že přitom namnoze pominula znaky sociální (tvrzení, že „nejde o skupinu“ na s. 18 je sice správné, avšak nestačí), k čemuž došlo i v jejím vlastním výzkumu, respektive při prezentaci jeho výsledků. Použitou teoretickou literaturu by jistě šlo obohatit (např. Hellas, uvedený na s. 16, později sám přišel s termíny *spiritualities of life*, *spiritualities of the Self* apod., podobně jako autorka), v rámci diplomní práce je však jistě dostatečná. Větší výhrady bych měl naopak k tomu, že citovaná literatura nebyla využita plně: píše-li autorka, že náboženství chápe jako „poslušnost transcendentnímu bohu a tradicím“ (s. 18), jde o hodně specifický přístup vycházející spíše z obecného povědomí než ze sociálních věd, ačkoli nejedna z použitých knih nabízí mnohem lepší definice (explicitně diskutované např. v *Příručce sociologie náboženství*). V teoretické části se autorka dále zamýšlí nad „(neo)tantričností“ toho, co je v západních společnostech prezentováno jako tantra. Třebaže její porozumění indickému tantrismu je nutně jen povšechné (neodvážil bych se kupř. tvrdit, že „pěstuje kult ženy“ (s. 22) – to platí jen o šaktismu, tantrici žen spíše využívají; podobně nedostatečně je rozuměno vztahu žák – guru na s. 28), vede ke správnému závěru, že jde o odlišné, namnoze toliko rétoricky spojené fenomény. Celkově lze říci, že autorka vstupovala do terénu dobře teoreticky připravena a logicky uspořádanou strukturou své práce totéž umožňuje i čtenáři.

Vlastní jádro předložené diplomní práce tvoří pochopitelně výsledky výzkumu. Autorka přibližuje jeho místo a „atmosféru“ a průběh víkendových setkání, přičemž správně hodnotí jejich standardní strukturu (škoda jen, že zapoměla uvést také nezbytné „technické“ sociálně-ekonomické detaily: jak jsou kurzy inzerovány, jakým způsobem se rekrutují jejich účastnice, cenu kurzů apod.). Interpretační práce je vložena především do kapitoly o symbolu Bohyně, v níž precizně (také na základě vlastní zkušenosti) rozebírá tři základní typy jeho emického pojetí. Po tomto výkladu následuje spíše popisná charakteristika „obecných dějin“ z úhlu pohledu tantriček, jak je prezentují jimi užívané literární zdroje. Toto téma by si přitom zasloužilo rozšíření ve smyslu sociálněvědního rozboru užívaných médií, jejich zdrojů i distribuce, což do určité míry platí vlastně o celé práci. Tím, že se autorka zaměřila na emickou perspektivu a reflexivní metodologii, udělala velký kus užitečné práce, přinejmenším budoucně by však měla věnovat pozornost také sociálním, ekonomickým a dalším kontextům zkoumané problematiky. Podobně teprve v dalším rozpracování tématu, bude-li jaké, bych doporučoval určité mezinárodní srovnání, vycházející mj. z dnes již klasických děl o moderní feminní spiritualitě (M. Adler: *Drawing Down the Moon*; S. J. Palmer: *Moon Sisters, Krishna Mothers, Rajneesh Lovers*; sborníky *Women in World Religions*), případně také srovnání s organizovanými „tradičně náboženskými“ ženskými skupinami. Jejich absenci nebo přinejmenším marginalitu však nelze na daném stupni akademického vzdělání hodnotit jako nedostatek, autorka předložené diplomové práce prostě zvolila jiný přístup, který po mém soudu zvládla na vysoké úrovni. Taktéž s jejími závěry lze vyslovit souhlas.

V souvislosti s výzkumem, na jehož základě autorka správně upozorňuje na nedostatečné pochopení, resp. přímo dezinterpretaci problému laterality v případě jedné ze zkoumaných žen (s. 42), si dovolím položit otázku, nejde-li o jednoznačný příklad jakési „New Age dogmatiky“? Z prezentovaného materiálu se zdá, že podle aktérek je jedna z hemisfér (lhostejno která) jednoznačně „mužská“ a druhá „ženská“, to však – i pokud přijmeme tyto termíny – platí jen pro praváky, zatímco v případě leváků je tomu přesně naopak. Vědí to aktéři a pokud ano, projevuje se to v jejich odlišných konceptualizacích? (Na tuto otázku lze samozřejmě odpovědět jen v případě, že se příslušných kurzů účastnily také ženy – levačky).

Po formální, jazykové a stylové stránce nemám k předložené diplomové práci výhrady. Je zpracována velice pečlivě, vyskytuje se v ní jen minimum pravopisných a „počítačových“ lapsů (např. nedokončená věta na s. 8, „vědy“ místo „védy“ na s. 21, „Eset a Usire“ místo „Ěset a Usírev“ na s. 33, „David“ místo „Dušan“ Lužný na s. 34). Dobře promyšlená je také logická struktura výkladu, který má spád a přes nezbytnou kombinaci reflexivních, teoretických, popisných i interpretativních pasáží si udržuje stálou vysokou informační sdělnost.

Vzhledem k dobře zvolenému tématu, kvalitně provedenému výzkumu i odpovídající analytické, interpretační a prezentační práci diplomovou práci Hany Veselé **doporučuji k obhajobě** a navrhuji hodnotit jako **výbornou**. Autorce pak doporučuji, aby zvážila možnost publikace studie, již by zpracovala na základě své diplomní práce, v odborných časopisech jako *Český lid*, *Lidé města* či *Religio*.

V Praze dne 30. května 2010

Doc. PhDr. Zdeněk R. Nešpor, PhD.